

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

We hebben op deze plaats er al eens op gewezen, dat de humanistische beweging geen geheim genootschap vormt, waarover allerlei geruchten de ronde kunnen doen.

Als men over de doeleinden en activiteiten van Verbond, Humanitas, Thuisfront enz. praatjes verkoopt, die niet in overeenstemming zijn met de werkelijkheid, is dat vooropgezette kwade trouw, en die kan men nu eenmaal ook met de meest tastbare feiten, die het tegendeel aantonen, niet bestrijden. Natuurlijk was er in het begin van het georganiseerde humanisme een heleboel misverstand en onbegrip. Maar doordat openlijk en in de volle openbaarheid wordt gewerkt en ieder zich er van kan overtuigen, wat die humanisten uitvoeren, is dat misverstand en het gebrek aan begrip belangrijk afgenomen. Principiële bestrijding blijft er, maar daarnaast is er niet alleen een toenemende belangstelling, doch ook een beter inzicht ontstaan.

Dat is, behalve van in het volle daglicht werken, mede het gevolg van de voortdurende voorlichting, die van de kant der humanistische organisaties wordt verschaft. Het gebeurt niet alleen door de vele publicaties en bladen, maar ook door een feitelijke voorlichting van de pers, die verzorgd wordt door de Pers- en Documentatiedienst. In het jaarverslag over 1959 van het Humanistisch Centrum Mens en Wereld, het ontmoetingscentrum van alle humanistische organen, dat voor deze Pers- en Documentatiedienst verantwoordelijk is, kan men o.a. lezen, dat niet alleen de belangstelling van de pers voor het humanisme toeneemt, maar dat ook het gehalte der publicaties stijgt. Schimpende en hatelijke uitlatingen komen steeds minder voor. Ook het onjuist weergeven van de feiten neemt af. Van de zijde van de persdienst wordt er naar gestreefd de

pers zo goed en zo uitvoerig mogelijk te documenteren, zonder aanzien van politieke, godsdienstige of levensbeschouwelijke richting van het blad dat om documentatie vraagt. Voor bijeenkomsten die voor de pers toegankelijk waren zijn steeds ook de katholieke en protestantse bladen uitgenodigd. Van katholieke zijde is aan deze uitnodigingen aanmerkelijk meer gevolg gegeven dan van protestantse.

Door de Persdienst wordt ook het nieuwspraatje voor de humanistische uitzendingen, 4 maal per jaar, van de Wereldomroep verzorgd.

In het kader van deze nuttige en noodzakelijke informatie moet ook beschouwd worden een uitnodiging voor een tweedaagse excursie aan de Tweede Kamer fracties. Deze invitatie is door vrijwel alle fracties aanvaard en zo hebben een aantal Kamerleden, vergezeld van enkele bestuursleden van het Humanistisch Verbond gedurende twee dagen respectievelijk een bezoek gebracht aan het Erasmushuis in Utrecht, het kinderruis Ellinchem te Ellecom van Humanitas, een militair tehuis en het vormingscentrum te Driebergen van het Thuisfront, het conferentieoord „De Ark” te Nunspeet en het tehuis voor buitenkerkelijke bejaarden, het A.H. Gerhardhuis in Amsterdam-West. Tijdens deze rondreis en in een bijeenkomst des avonds is er alle gelegenheid geweest de gasten met de bedoeling van het moderne humanisme en van de bereikte resultaten op de hoogte te brengen en de gezeten vragen te beantwoorden. Het op deze wijze verstrekken van inlichtingen aan hen, die in hun arbeid vele malen geconfronteerd worden met de eisen van het georganiseerde humanisme, zal ongetwijfeld enige misverstanden opruimen. En bovendien, het mag gezien worden.

herfstvacantie „de ark”

In de herfstvacantie is de Ark gereserveerd voor een kamp van 4 dagen.

Aanvang zaterdag 29 oktober na de lunch. Einde woensdag 2 november na de lunch. Kosten f 26,— per persoon. Kinderen f 18,—.

Juist in deze tijd is de omgeving bijzonder mooi.

De Ark, Belvédèrelaan 14, Nunspeet.

EN WAT ZEGT EEN HUMANIST DAARVAN

Ter inleiding moet ik even wijzen op een klein trekje in mijn titel. Die luidt: en wat zegt een humanist daarvan, niet de humanist. Dat verschil behoeft men niet uit te leggen als een uiting van de beminnelijke bescheidenheid van de spreker en u moet dus niet denken: kijk wat aardig, die man wil vooral niet dat men wat hij zegt beschouwt als de opvattingen van de humanist of van elke humanist, hij wil niet meer zijn dan een humanist. Nee, bescheidenheid speelt hierbij geen rol. Het gaat er niet om wat ik niet wil zijn maar om wat ik niet kan zijn. En ik kan niet de stem zijn van het Humanisme, omdat dat Humanisme nu eenmaal met meer stemmen spreekt en moet spreken. Dit ligt in de aard van het beest.

Maar nu dan de zaak zelf, waarover ik wil praten. In februari van dit jaar heb ik in dit kwartier gesproken over De „Kerk” van het ideaal. Ik heb toen nog al wat brieven gekregen met vragen en op een paar daarvan, die mij van algemeen belang lijken, wil ik nu terug komen. Wat ik toen betoogde, kwam in het kort hierop neer: het Humanistisch Verbond kan natuurlijk niet in strikte zin een kerk heten, omdat het niet godsdienstig is. Maar er is alle reden om erop te wijzen — en dat heb ik gedaan door te spreken van de „Kerk” van het Ideaal (kerk dan tussen aanhalingstekens) — dat het wel degelijk de pretentie heeft en ook mag hebben op één lijn te staan met de kerken. Ik heb toen uiteengezet dat de mens in zijn godsdienst antwoord wil geven op twee vragen, die hij niet nalaten kan te stellen. De eerste vraag is deze: hoe moet ik mij de werkelijkheid voorstellen of om het wat huiselijker te zeggen: hoe zit het allemaal in elkaar? en de tweede heel andere vraag is: wat is goed en wat behoort de mens dus te doen? En nu is er een briefschrijver, die mij verwijt, dat ik van deze twee vragen, die toch bij elkaar horen, de eerste vraag maar rustig laat zwemmen. Wat is daarvan waar? Mijn correspondent geeft dunkt me precies aan waar ons verschil ligt. Men zou dit verschil zo kunnen aangeven: de godsdienstige mens ziet deze beide vragen in een nauwe en onverbreekelijke samenhang. De vraag naar wat goed is, kan en moet, naar zijn mening worden afgeleid uit bepaalde opvattingen omtrent het wereldbestel. Het zijn de geboden Gods, die de mensen moeten zeggen wat goed is en men moet dus in het bestaan van God geloven om dit te kunnen leren. De humanist daarentegen — ik geloof dat ik nu wel van de humanist kan spreken — ontkent de samenhang tussen deze vragen. De vraag naar de werkelijkheid laat hij niet maar zwemmen, omdat hij die niet belangrijk zou vinden, nee juist als hij deze vraag ten volle ernstig neemt, moet hij bekennen, dat hij er geen bevredigend antwoord op heeft en ook niet kan hebben omdat wij eenvoudig niet over voldoende gegevens beschikken om deze vraag bevredigend te beantwoorden. In elk geval het antwoord op deze vraag heeft een humanist niet nodig om de vraag „wat is goed?” aan te pakken. Voor de beantwoording daarvan meent hij het te kunnen stellen zonder goddelijke geboden, hij beantwoordt deze vraag uit eigen kracht.

Maar is dat niet hoogmoed, eigengereidheid, vervanging van Gods gebod door menselijke willekeur? Ach nee, al die termen, waarop een andere briefschrijver mij tracteert — en hij niet alleen, men kan zonder overdrijving zeggen: dit is ongeveer het vaste repertoire, dat ons wordt toegezonden — al die gruwelijke woorden zijn er ook gruwelijk naast. De humanist doet hier niets meer dan wat alle niet-humanisten ook doen — maar dan vaak zonder het zelf te beseffen, ik zou bijna zeggen: zonder dat zij zich van deze zonde bewust zijn! —: *hij vertrouwt op zijn eigen oordeel*. Wou u soms beweren, dat u dat niet doet? Toch wel, geloof ik. Gaat u maar eens voor u zelf na: wat vindt u eigenlijk van de spreuk: „Befehl ist Befehl”? Wanneer straks Eichmann, die nu in Israël op zijn berechting wacht, de schuld voor zijn massa-moord op de joden van zich afschuift met dit woord, aanvaardt u dan dit excuus? Het kan best waar zijn wat hij zegt, deze systematische moordpartij zal hem inderdaad wel door een hogere instantie bevolen zijn, maar neemt dit zijn schuld weg? Nee, wij kunnen het dunkt me hierover eens zijn: aan een dergelijk onzedelijk bevel mag niet gehoorzaamd worden, en wie het opvolgt en zodoende zichzelf maakt tot een werktuig in de handen van zijn bevelhebber, verspeelt zijn menselijke waardigheid. Het ontvangen van een bevel is op zichzelf niet genoeg, iedereen heeft het recht, nee de plicht, eerst na te gaan, of datgene, wat hem bevolen wordt, zedelijk toelaatbaar is voordat hij aan het bevel gehoorzaamt. En nu maakt het in principe geen verschil, of het geboden zijn van de een of andere wereldse machthebber of geboden, die aan God worden toegeschreven. En past u even goed op, en begrijpt u mij niet verkeerd, anders wordt er straks nog een verontruste vraag door een kamerlid gesteld zo in de trant van: is het de minister bekend, dat iemand voor de radio God met een nazi-autoriteit heeft vergeleken? Nee, ik denk er niet aan, dat te doen! Wat ik alleen tracht duidelijk te maken is dit: ook Gods geboden zou men niet mogen opvolgen zonder zich er eerst van te hebben overtuigd dat het inderdaad zedelijke geboden zijn. En de godsdienstige mens handelt daar dan ook naar. Misschien meent hij wel, dat hij Gods geboden moet gehoorzamen om geen andere reden dan omdat het Gods geboden zijn, maar dan heeft hij in feite eerst aan God een volmaakt goed zijn toegeschreven. Als hij dat niet had gedaan, en als hij dus de mogelijkheid moest openlaten, dat het opperwezen, dat hij onder de naam God vereert, misschien wel een almachtige duivel was, wel dan zou hij er eenvoudig niet aan denken aan de geboden van zo'n almacht te gehoorzamen. Wel beschouwt doet de godsdienstige mens dus precies hetzelfde als de humanist: hij gehoorzaamt niet in den blinde, maar hij gehoorzaamt alleen die gebieder, die hij krachtens zijn eigen gevoel voor goed en slecht, als volmaakt goed beschouwt. Met andere woorden, hij vertrouwt op zijn eigen oordeel. Hoe vreemd het ook moge lijken: wij weten wat goed en slecht is. Dat betekent niet, dat wij er een theorie over kunnen opzetten of een definitie kunnen geven, ook niet dat het ons

in de praktijk makkelijk valt om uit te maken, wat wij onder bepaalde omstandigheden behoren te doen, maar het betekent wel, dat wij een onderscheidingsvermogen hebben voor goed en slecht. Als wij dat niet bezaten, als wij in die zin niet wisten, wat goed en slecht is, dan zou ook niemand, God noch mens, ons dat kunnen bijbrengen.

En nu heb ik de vorige maal gezegd: wat de echte kerk betekent, kan betekenen voor de godsdienstige mens, die betekenis heeft de kerk tussen aanhalingstekens (het Humanistisch Verbond) voor de mensen, die zich in deze gemeenschap hebben verenigd. Maar nu vraagt een briefschrijver: is dat wel waar? Is het Humanisme in staat aan de mens bij leven en sterven een zelfde troost te brengen als de godsdienst? En een andere daarmee verwante vraag, die mij bereikt heeft, luidt: hoe komt de humanist klaar met het probleem van het lijden en van de dood?

Laat ik proberen hierover iets te zeggen. Hoe komt de humanist klaar met het probleem van de dood? Dit klaarkomen zal wel niets anders kunnen betekenen dan een bevredigende oplossing hebben voor dit probleem. En dan moet het hoge woord er maar dadelijk uit: nee, die heb ik niet. Wat de dood is, weet ik niet en aangezien alle ervaring over de dood ons ontbreekt — de Griekse wijsgeer Epicurus heeft al gezegd: wanneer wij er zijn, is de dood er niet, en wanneer de dood er is, dan zijn wij er niet meer — ben ik er tevens van overtuigd, dat de mens dat niet kan weten. Wat ik wel weet, dat is dat de dood er is, dat al wat leeft eens toevalt aan de dood. Wij kunnen

ons maar moeilijk verzoenen met de gedachte, dat dit ik, dat nu het middelpunt van mijn wereld is, zal ophouden ik te zijn, en wij kunnen het haast niet geloven dat iemand, met wie wij gisteren nog gepraat en gelachen hebben, er plotseling niet meer is. Het is dan ook heel begrijpelijk, dat men troost gezocht heeft in de veronderstelling, dat er een leven is na dit leven, dat men met andere woorden de dood heeft weggepraat. Aan de mensen, die in deze gedachten troost zoeken, wanneer zij degenen, die hun lief zijn, moeten missen, gun ik deze troost graag, maar wanneer men mij vraagt: en wat zegt een humanist daarvan, dan moet ik zeggen: nee, een bewering als „er is geen dood” kan ik niet als waar beschouwen. De mens moet dunkt me zijn lot aanvaarden: dit ene leven heb ik te leven, ik moet er van maken wat ik kan. Dat dit leven ook met leed gepaard gaat, laat zich natuurlijk niet loochenen: de mens ondergaat leed en hij kan er soms niet aan ontkomen, anderen leed te doen. Dat hier een probleem ligt, kan ik eigenlijk niet zien. Het pijnlijke raadsel, dat er dunkt me bestaat voor de godsdienstige mens, namelijk hoe God het onmetelijke onverdiende leed kan toestaan, behoeft de humanist in elk geval niet op te lossen. Het antwoord op de eerste vraag omtrent troost bij leven en sterven heb ik daarmee al gegeven: nee het humanisme is geen troostleer. Tenzij u troost kunt putten uit de eenvoudige gedachte, dat u een mens onder mensen bent, en dat die anderen misschien iets voor u kunnen zijn en u, als u wilt, zeker iets voor de anderen.

Prof. Dr. LIBBE VAN DER WAL.

Reeds dort het groen der volle bladerverven
tot najaars geel en rood metalen tint;
ik proef uit ieder ding: nu gaat de zomer sterven,
de herfst begint....

Vruchtbomen in de hof staan zwaar te dragen
en bronzen zwelt het ooft in zon en wind;
dit is het schone eind van zoveel schoner dagen:
de herfst begint.

De knoppen worden schaarser, sluiten vaster,
een enkele slechts die zich tot bloem ontwindt;
maar rijklijk bloeiend staan de perken floks en aster:
de herfst begint.

En als ik keer, draag 'k peinzend meer naar binnen
de wein'ge rode rozen die 'k nog vind:
het laatste uit de tuin, dat zomer doet herinn'ren....
De herfst begint.

GARMT STUIVELING.

kerstkamp

Onder leiding van de Heer en Mevr. Lageman wordt een kerstkamp gehouden. Aan dit kamp kunnen ook kinderen deelnemen. Voor kinderleiding zal worden zorggedragen.

Aanvang zaterdag 18 uur (met diner).

Einde maandag na diner. Prijs f 21,— per persoon. Bij voldoende deelname 2 dagen langer tegen f 6,— per dag.

Aanvragen en aanmeldingen bij „De Ark”, Belvédèrelaan 14, Nunspeet.

LEKEPRAAT

Zoals de geregelde lezer van deze bladzijde stellig bespeurd zal hebben, worden hier herhaaldelijk zeer pertinente oordelen uitgesproken over de meest uiteenlopende zaken en dat met een minimum aan deskundigheid. Dat is geen toevlucht of arge loosheid. Dat gebeurt zeer opzettelijk. Wat zeg ik? Dat gebeurt principieel. Ik vind, dat de specialisten te hoog te paard zitten. Ze moeten nodig een toontje lager gaan zingen. Het woord moet ook eens een enkele keer aan de leken zijn.

Ik heb niets tegen specialisten. Zij doen veel en nuttig werk. Maar het laatste woord behoort aan ons, leken te zijn. Als de gewone mensen de pretentie niet meer zouden hebben het in laatste instantie toch beter te weten dan de vaklieden, zou ons leven ondraaglijk worden.

Ik noem slechts enkele dwarsstraten op: filosofen, psychologen, pedagogen, sociologen, kunstenaars en critici, binnen- en buitenhuisarchitecten, stedenbouw- en voedingsdeskundigen, financiers, loondeskundigen, politici van onderscheidene soorten, zij weten van hun vak allemaal meer dan wij leken. En mocht dit stukje gelezen worden door, pak weg, een psycholoog dan zal hij moeten toegeven, dat zijn kennis van de betalingsbalans of de industriële vormgeving maar gebrekkig is. Maar desalniettemin haakt hij naar een vermeerdering van zijn inkomen zonder zich al te druk te maken, of een verhoging van zijn zakgeld geen stoornissen voor de betalingsbalans tengevolge heeft. En als hij er met zijn vrouw op uittrekt om een nieuwe haard of een strijkbout te kopen, lapt hij zonder gewetensbezwaar de hele industriële vormgeving aan zijn laars.

Persoonlijk ben ik genooddaakt geweest mijn kroost op te voeden nog voordat de heer Spock zijn beroemde handboek had geschreven. Ik voer echter niet geheel in de mist, want onder mijn kennissen telde ik enkele beroepsopvoeders, die wisten hoe het moest. Bovendien had ik wel eens wat opgevangen van knappe mannen, die wisten te vertellen van de vele klippen, die men als vader moet omzeilen. Het bleek mij alras dat de knappe mannen elkaar niet zelden tegenspraken, zowel in de ruimte als in de tijd.

Net toen onze eerste geboren moest worden, vernamen wij, dat een mens in de grond bedorven kan worden, als hij in zijn eerste levensmaanden liefderijk wordt geknuffeld. Wij hebben ons daar niet al te veel van aangetrokken en geknuffeld, dat de luiers er afvlogen. Later bleek, dat wij daar wel aan gedaan hadden en dat een hele generatie spartaans opgevoede kinderen affectief verwaarloosd waren of zo iets.

Op latere leeftijd bleken onze kinderen niet altijd gemakkelijk in het spoor te houden, dat wij voor het rechte hielden. In die tijd

was er een Ier die zei, dat het kromme spoor het rechte was. Dat hebben wij niet geloofd. Weg met de Ierse opvoedkundigen zo zeiden wij. En wij hebben achtereenvolgens gepreikt, geschreeuwd, gelijmd en zelfs de lijfstraffelijke rechtspleging toegepast. Het is allemaal fout geweest, maar het heeft allemaal wel eens geholpen. En al zullen onze kinderen het niet altijd leuk gevonden hebben, wij knapten er zelf altijd lekker van op. Tegenwoordig heeft men Spock op zijn nachtkastje liggen. En wat zie ik? Ik bespeur, dat de ouders Spock naarstig bestuderen in de avonduren. Maar als het stoute kind het mooie bloemenvaasje op de grond werpt of een uur lang drenst om een ijsje, is Spock nergens. Met andere woorden, Spock faalt en wij nemen onze maatregelen. Nu en dan begeef ik mij naar een museum of schouwburg en het gebeurt ook wel, dat ik een boek lees. Ik ben zo vrij mij daarbij van het oordeel der kenners niet te veel aan te trekken. Onlangs kon ik mij er van overtuigen, dat beeldhouwers de laatste 6000 jaar getracht hebben menselijke figuren op aantrekkelijke wijze in steen, hout of enig metaal te vereeuwigen. Daarbij kwam ik tot de ontdekking, dat ik Egyptische kopjes mooier vond dan de Grieks-Romeinse bodybuilders en de laatdunkende Venus van Milo. Ik meen, dat er in de klassieke wereld een soort filmsterrencultuur heeft bestaan. Dat hoeft niemand met mij eens te zijn en de kenners zullen het niet met mij eens zijn. Dat hoeft ook niet. Ik ben het met hen ook niet eens. Maar als cultuurconsument zou ik liever Nefertiti dan dat pedante mens van Milo in mijn kamer hebben. En ik beslis. Zo heb ik ook beslist, dat ik voorlopig geen barbaristische kunst aan de muur hang. Daarentegen ben ik dol op oude landkaartjes, die er van enige afstand ook nogal non-figuratief uitzien.

Er zijn sociologen, die willen dat ik me integreer. Ik voel er hoe lager hoe minder voor. Wie het wil gaat zijn gang maar, ik ben al geweest.

Als verantwoordelijk staatsburger breng ik driemaal in de vier jaar mijn stem uit. Samen met enkele duizenden anderen breng ik dan een politicus op het gestoelte der ere. Maar als hij daar eenmaal zit, is hij de vakman en wij duizenden blijven de leken. Inderdaad, want wat weten wij van de GATT, de Zes en de Zeven, van de Boeloeba's en de waterhuishouding van Pakistan? Niets. Maar onze afgevaardigden worden geacht naar onze geest te handelen, als zij in Den Haag, Straatsburg of New-York aan de besluitvorming over deze problemen meewerken. En zo is het goed. Want de specialisten mogen waardevolle leden van de samenleving zijn, de eindbeslissing ligt bij ons, de consumenten van strijkbouten, beeldhouwwerken, van de opvoedkunde en de politiek.

H. H.

lezingen voor de radio

di. 4 okt.	AVRO 16.45 uur	Mevr. A. J. Groenman-Deinum: „Zij leiden een eigen leven”.
zo. 9 okt.	VARA 9.45 uur	Prof. Dr. D. Loenen: „Marcus Aurelius de wijsgeer op de troon”.
zo. 16 okt.	VARA 9.45 uur	Dr. H. Bongers: „Geen troost, maar niet troosteloos”.
zo. 23 okt.	VARA 9.45 uur	P. A. Pols: titel nog niet bekend.